

YOM KİPPUR 2.0: ASKERİ DÜZLEMDE İSRAİL-HAMAS SAVAŞI'NA DAİR İLK GÖZLEMLER

Yetkili Yazar | Correspondent Author: Cenk ÖZGEN

Yom Kippur 2.0: First Observations About the Israel-Hamas War in Terms of Military

Yazar(lar) | Author(s)
Cenk ÖZGEN¹

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 06/12/2023
Makale Kabul Tarihi : 24/12/2023

Anahtar Kelimeler: İsrail-Hamas Savaşı, Gazze Şeridi, Kassam Tugayları, Aksa Tufanı Operasyonu, Demir Kubbe.

ÖZ

Hamas, Yom Kippur Savaşı'nın 50. yıl dönümünde İsrail'e yönelik Aksa Tufanı Operasyonu'nu başlatmıştır. Bu operasyonu daha önceliklerden farklı kılan, militanların İsrail topraklarına sızarak çok sayıda askerî üs ve yerleşim yerini hedef almış olmalarıdır. Saldırının ilk saatlerinde yaşanan kaos durumundan çıkılmasıyla harekete geçen İsrail, önce savaş hali ilan etmiş, ardından da Demir Kılıç Operasyonu'nu başlattığını duyurmuştur. Bu kapsamda, ilk safhada İsrail Savunma Kuvvetleri'nin; kara, deniz ve hava ateş destek vasıtalarıyla Gazze Şeridi'ni yoğun bombardıman altına almasına, müteakiben de manevra birlikleriyle üç ilerleme mihveri üzerinde bölgeye girmesine tanık olunmuştur. Mevcut durumda harekâtın sıklet merkezi Gazze Vadisi'nin kuzeyidir. İlerleyen süreçte kara birliklerinin Gazze Şeridi'nin güneyine de tevcih edilmesi ihtimal dâhilindedir. Bu çalışmanın amacı İsrail-Hamas Savaşı'nın askerî-teknik düzlemde incelenmesi ve buradan hareketle modern muharebe ortamına, özellikle de meskûn mahal harekâtına dair tespitlerde bulunulmasıdır. Gazze'deki silahlı çatışmalar sona ermeden hazırlanan çalışma, esasen 24 Kasım 2023'te yürürlüğe giren geçici ateşkese kadar geçen sürece ilişkin ilk gözlemleri ihtiva etmektedir.

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 06/12/2023
Accepted Date : 24/12/2023

Keywords: Israel-Hamas War, Gaza Strip, Al-Qassam Brigades, Operation Al-Aqsa Flood, Iron Dome.

ABSTRACT

Hamas launched Operation Al-Aqsa Flood against Israel on the 50th anniversary of the Yom Kippur War. What makes this operation different from previous ones is that militants unusually infiltrated Israeli territory and targeted many military bases and settlements. Having recovered from the chaos experienced in the first hours of the attack, Israel first declared a state of war and then announced that it had launched Operation Iron Sword. In this context, it was witnessed that Israel Defence Forces, in the first stage, intensely bombarded the Gaza Strip with land, sea and air-based fire support systems, and subsequently, maneuver units entered the region on three axis of advance. Currently, the center of gravity of the operation is the north of the Gaza Valley. It is also possible that ground campaign will be directed to the south of the Gaza Strip in the future. The aim of this study is to examine the Israel-Hamas War at the military-technical level, and from this point of view, to make determinations about the modern combat environment, especially the urban warfare. The study, prepared before the armed conflict in Gaza ended, includes the first observations regarding the period until the temporary cease fire that came into force on November 24, 2023.

¹ Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0002-8583-6194, e-mail: cenk.ozgen@giresun.edu.tr

1. Giriş

Gazze Şeridi'ni kontrol altında tutan Hamas (İslami Direniş Hareketi), 1973 Yom Kippur Savaşı'nın 50. yıl dönümünde İsrail'e yönelik Aksa Tufanı Operasyonu'nu başlatmıştır. Birçokları tarafından sürpriz olarak nitelendirilen operasyon, bazı askerî üslerin ve yerleşim yerlerinin hedef alındığı roket ve havan atışlarıyla başlamış, ardından Kassam Tugayları militanlarının kara, deniz ve havadan koordineli biçimde İsrail topraklarına sızmayla farklı bir boyut kazanmıştır. İsrail'in savaş hali ilan etmesi, müteakiben de Demir Kılıç Operasyonu'nu başlatması bölgedeki askerî hareketliliği ve çarpışmaların yoğunluğunu üst seviyeye taşımıştır.

Stratejik seviyede tarafların hareket tarzları incelendiğinde, İsrail'in çatışma sürecini olabildiğince kısa tutarak ve az zayıat vererek Hamas'ın savaş kapasitesini yok etmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Buna mukabil, bölgedeki varlığını korumaya çalışan Hamas'ın, çatışma sürecini mümkün mertebe uzatarak İsrail Savunma Kuvvetleri'ne (IDF) ağır zayıat verdirmeye ve uluslararası toplumdan yükselecek tepkilerin etkisiyle Tel Aviv yönetiminin savaşı sürdürme iradesini kırmaya çalıştığı değerlendirilmektedir. İsrail-Hamas Savaşı, modern muharebe ortamının anlaşılması açısından önemli veriler sunmaktadır. Nitekim tarafların taktik ve operatif seviyedeki uygulamalarının incelenmesiyle özellikle meskûn mahallerde muharebeye dair çıkarsamalar yapılabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, askerî-tekniik düzlemde İsrail-Hamas Savaşı'ndan yansıyan verilerin ortaya konulması ve buradan hareketle modern muharebe ortamına, özellikle de meskûn mahal harekâtına dair tespitlerde bulunulmasıdır. Bu minvalde, çalışmada ilk olarak harekât alanı ve savaş öncesi tarafların askerî kapasiteleri incelenmektedir. Ardından, Hamas'ın Aksa Tufanı Operasyonu ve buna misilleme olarak İsrail'in başlattığı Demir Kılıç Operasyonu ele alınmaktadır. Son olarak ise savaşta askerî-tekniik düzlemde öne çıkan başlıklara ve bu bağlamda yaşanan tartışmalara değinilmektedir. Ağırlıklı olarak açık kaynaklı istihbarat verilerine ve medyaya yansıyan haberlere dayandırılarak hazırlanan çalışmada, sınırlandırma için konunun siyasi, hukuki ve insani boyutları kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışma kaleme alındığı sırada Gazze'deki silahlı çatışmalar henüz sona ermiş değildir. Dahası tarafların hem geleneksel hem de sosyal medya araçlarını kullanarak psikolojik harp maksatlı dezenformasyon faaliyetlerini yoğun şekilde yürüttüklerine şahit olunmaktadır. Bu nedenle tüm verilere şu aşamada ulaşmanın mümkün olmadığının ve çalışmanın esasen 24 Kasım 2023'te yürürlüğe giren geçici ateşkese kadarki sürece ilişkin ilk gözlemleri ihtiva ettiğinin altı çizilmelidir.

2. Harekât Alanı ve Askerî Güç Dengesi

İsrail-Hamas Savaşı'nın oldukça dar bir harekât alanında gerçekleştiği söylenebilir. 1967 sınırlarına göre Hamas ve destekçisi grupların hedef aldığı İsrail topraklarının yüzölçümü yaklaşık 20.700 km²'dir. Asıl muharebelerin vuku bulduğu Gazze Şeridi'nin ise kuzey-güney doğrultusunda uzunluğu 41 km, doğu-batı doğrultusunda genişliği 6-12 km olup, yüzölçümü sadece 378 km²'dir (UNEP, 2009: 6). Askerî coğrafya açısından etüd edildiğinde, Akdeniz kıyısında dikdörtgeni andıran bir geometrik şekle sahip olan Gazze Şeridi'nin topografik açıdan kuzeydoğu-güneybatı ekseninde denize paralel şekilde uzanan üç sırttan oluştuğu görülmektedir. Söz konusu sırtlar, deniz seviyesinden yaklaşık 20 ila 40 metre yükseklikteki derin çöküntülerle birbirinden ayrılmıştır. Bölgede üç ana vadi oluşumu göze çarpmaktadır. Vadilerden ilki

olan Beyt Hanun kuzeydedir. İkinci vadi konumundaki Gazze merkezde yer almakta olup, doğu-batı ekseninde bölgeyi ortadan ikiye ayırmaktadır. Üçüncü vadi ise güneydeki Es-Salqa'dır (Ubeid, 2013: 63-65). Genel olarak düz ve dalgalı arazi niteliği taşıyan, kıyıya yakın bölgelerde kum tepeleri bulunan Gazze Şeridi'nin en yüksek noktası deniz seviyesinden 105 metre yükseklikteki Abu Dawah'dır (NWE, t.y.).

Gazze Şeridi'nde muhasım kuvvetlere karşı mevzi savunması maksatlı kullanılabilir akarsu ya da dağ silsilesi gibi tabii engeller hemen hiç yoktur. Tarım arazileri ve ağaçlık alanlar mevcut olmakla beraber, bölge büyük ölçüde kentsel yerleşim yeri hüviyetindedir. Dünyanın nüfus yoğunluğu en yüksek bölgeleri arasında bulunan Gazze Şeridi'nde, 2023 yılı tahminlerine göre 2 milyondan fazla insan yaşamaktadır (CIA The World Factbook, 2023). Bölgedeki en önemli yerleşim yerleri; kuzeyde Gazze, merkezde Deyr El Balah, güneyde ise Han Yunus ve Refah şehirleridir. Sıralanan şehirlerarasındaki ulaşımı sağlayan iki önemli yol olup, ilki Gazze Şeridi'nin ortasında, güneyde Mısır sınırındaki Refah Hudut Kapısı'ndan kuzeyde İsrail sınırındaki Beyt Hanun (Erez) Hudut Kapısı'na uzanan Selahaddin Caddesi'dir. Diğer yol ise sahil hattı boyunca uzanan Er-Reşid Caddesi'dir.

Gazze Şeridi'nin fiziki ve beşeri koşulları itibariyle meskûn mahal harekât ortamı özellikleri taşıdığı söylenebilir. Bu doğrultuda, harekât ortamına ilişkin paylaşılması gereken hususlardan biri, Tel Aviv yönetiminin Gazze-İsrail kara hududunu kamuoyunda "Demir Duvar" olarak adlandırılan fiziki güvenlik sistemiyle koruduğu bilgisidir. 65 km uzunluğundaki engel hattı; 6 metre yükseklikte tel örgüler, anti-tünel duvarları, gözetleme kuleleri, uzaktan komutalı silah sistemleri ve yer üstü ve altındaki hareketliliğin tespitini sağlayan çeşitli sensörlerle donatılmıştır (Gross, 2021). İsrail Donanması'nın denizden geçişleri sıkı biçimde kontrol altında tuttuğu, tek havalimanının ise kullanılmadığı Gazze Şeridi'nin, dünya ile yegâne bağlantısı güneyde Mısır'a açılan Refah Hudut Kapısı üzerinden sağlanmaktadır.

Harekât ortamına ilişkin altı çizilmesi gereken bir diğer husus ise Hamas tarafından inşa edilen ve medyada "Gazze Metrosu" benzetmesi yapılan tünel ağıdır. 2021 yılında Hamas'ın Gazze Sorumlu Yahya Sinvar, tünellerin 500 km uzunluğunda olduğunu açıklamıştır. Bölge kaynaklarının da uzunluğunun yüzlerce km'yi bulduğunu ifade ettikleri tünellerin yüzeyden derinliğinin 40-50 m arasında olduğu, hatta bazı noktalarda 80 m'ye kadar ulaştığı belirtilmektedir (Saul ve Farrell, 2023). Komuta-kontrol merkezlerine ev sahipliği yapan ve gizlenme, bombardımandan korunma, sürpriz taarruz ve insan, silah, mühimmat taşıma gibi maksatlarla kullanılan tünellerin militanlara taktik seviyede avantaj sağladığını söylemek mümkündür.

Geçmiş yıllarda yapılan analizlerde Kassam Tugayları'nın-Hizbullah tarafından eğitilen uzmanların yönlendirmesiyle- İsrail'in Gazze Şeridi'ne tevcih edebileceği geniş çaplı bir işgal girişimine karşı üç kademe veya hattan oluşan bir savunma tertiplendiği ortaya konulmuştur. Tali değişikliklerle söz konusu tertiplenmenin bugün için de geçerliliğini koruduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, ilk savunma hattı huduttan iç kesimlere doğru bir ila iki kilometre boyunca uzanmakta ve burada gözlem noktaları, mayınlar, el yapımı patlayıcılar (EYP), oyalama mevzileri ile pusu ve ateş bölgeleri yer almaktadır. İlk savunma hattının esasen İsrail taarruzunu haber verme, geciktirme, bozma dışında, azami derecede zayıt verme ve ilerleme mihverlerini meydana çıkarma işlevi vardır. İkinci savunma hattı; Gazze, Deyr El Balah, Han Yunus ve Refah şehirlerinin dış çeperlerinde teşkil edilmiştir. İsrail kuvvetlerinin yerleşim yerlerine

girmesini önlemeye odaklanan bu hatta ağır havanlar, tanksavar silahları, makineli tüfek mevzileri, keskin nişancılar ve intihar bombacıları konuşlandırılmıştır. Üçüncü ve son savunma hattı ise yerleşim alanlarıdır. Burası asıl muharebe hattı olup, bir önceki paragrafta bahsedilen karmaşık tünel ağının, EYP ve bubi tuzaklarıyla donatılmış çok sayıda sokak ve binanın, mayınlı sahaların ve önceden hazırlanmış infilak bölgelerinin yer aldığı direnek noktası hüviyetindedir. Üçüncü savunma hattındaki militanların en önemli hedefi her ne pahasına olursa olsun lider kadronun hayatta kalmasını sağlamaktır (Cohen ve White, 2009: 9-10).

Harekât alanına yönelik yapılan etüdün ardından savaşın taraflarına geçildiğinde, IDF'nin; Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinden müteşekkil olduğu görülmektedir. IDF, genel olarak anayurt savunmasına, komşu ülkelerde kısa süreli harekâtlara ve sınırlı bölgesel güç aktarımına yönelik teşkilatlanmıştır. 2023 yılı itibarıyla aktif personel sayısı 169.500 olup; bunun 126.000'i Kara Kuvvetleri, 9.500'ü Deniz Kuvvetleri ve 34.000'i Hava Kuvvetleri bünyesinde görev yapmaktadır. Ayrıca paramiliter örgütlenmeye sahip 8.000 kişilik hudut polisi de bulunmaktadır (IISS, 2023: 331). İsrail'de erkek ve kadınların tabii olduğu zorunlu askerlik sistemi uygulanmaktadır. Terhis olan personelin belli aralıklarla kıtalarına çağrılarak tazeleme eğitiminden geçirildiği ülkede, ihtiyaç halinde yedeklerin süratle birliklerine katılmasını sağlayacak etkin bir seferberlik sistemi mevcuttur (Weitz, 2007: 97).

Teçhizat-malzeme, eğitim ve harbe hazırlık seviyesi gibi belli başlı parametreler açısından Orta Doğu'nun en güçlü silahlı kuvvetleri arasında kabul edilen IDF'nin envanterinde bir kısmı depolanmış vaziyette olmak üzere; 1.300 adet Merkava MkIII/MkIV ana muharebe tankı (AMT), 6.290 adet Namer, Nagmachon, Nakpadon, Achzarit, M113A1/A2 zırhlı personel taşıyıcı (ZPT), 352 adet M109A2/A5, M107, M110 kundağı motorlu obüs (KMO), 315 adet F-15A/B/C/D/I, F-16C/D/I, F-35I savaş uçağı, 43 adet AH-64A/D taarruz helikopteri, 5 adet Dolphin I/II dizel-elektrik denizaltı, 7 adet Sa'ar 5/6 korvet ve 8 adet Sa'ar 4.5 güdümlü mermili hücum botu yer almaktadır (IISS, 2023: 332-333). Bugüne kadar Tel Aviv yönetimi nükleer silah kapasitesini kabul ya da reddeden resmi bir açıklamada bulunmamıştır. Ne var ki bu konudaki genel kanı İsrail'in nükleer silahlara sahip olduğu yönündedir. Haliyle İsrail'in elindeki nükleer harp başlığı sayısını kestirmek mümkün değildir. Sadece bir fikir vermesi açısından Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün İsrail'in elinde 90 nükleer harp başlığı olabileceği yönündeki tahmini bir kenara not düşülebilir (Kristensen ve Korda, 2023: 248).

Hamas'ın askerî kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları ya da kısaca Kassam Tugayları olarak adlandırılmaktadır. İsrail'e karşı asimetrik savaş yürüten ve bu doğrultuda gayri-nizami harp taktik, teknik ve usullerini uygulayan Kassam Tugayları, genel olarak Gazze Şeridi'ne yönelik olası işgal girişimlerini engellemeye ve roket-havan saldırılarına odaklanmıştır. Kassam Tugayları, iki ana muharip unsur etrafında teşkilatlanmıştır. Esasen tedafüi maksatlı olan ilk unsur Gazze topraklarını savunmaya ve Hamas lider kadrosunu korumaya yönelik teşkil ve teçhiz edilmiş kara kuvvetleridir. Taarruzi maksatlı ikincisi unsur ise roket ve havan mühimmatlarını kullanan topçu kuvvetleridir (Cohen ve White, 2009: 6). Hamas kaynakları, Kassam Tugayları'nın militan sayısını 40.000 olarak vermektedir. İsrail istihbaratına göreyse rakam 30.000 civarındadır (Deeb, 2023).

IDF'nin 7 Ekim öncesinde yaptığı değerlendirmeye göre Kassam Tugayları'nın kuruluşunda tugay seviyesinde 5 bölge komutanlığı bulunmaktadır. Bu tugaylara bağlı her birinde yaklaşık 1.000 civarında militan bulunan ve taktik seviyede temel manevra birliği olan 24 tabur ile 140 kadar bölük vardır. Tugaylardan ikisi -yönetim merkezi konumundaki Gazze şehrini savunacak şekilde- kuzeyde, diğerleri Gazze Vadisi'nin güneyde konuşlandırılmıştır. Sorumluluk bölgesinde ileri karakollar ve mukavemet noktaları tesis etmiş olan her bir tugayın kuruluşunda; piyade, topçu, tanksavar, uçaksavar, keskin nişancı ve istihkâm unsurları yer almaktadır (Fabian, 2023a). Ayrıca siber güvenlik ve deniz komando gibi bazı özel birliklerin teşkil edildiği de bilinmektedir (Nakhoul, 2023). Kassam Tugayları'na mensup militanların askerî eğitim aldıkları ve piyade tüfeği, makineli tüfek, keskin nişancı tüfeği, uçaksavar, tanksavar, topçu roketi, havan, bombaatar, mayın, el yapımı patlayıcı (EYP), drone ve paramotor gibi muhtelif araç, silah, teçhizat ve mühimmatları kullandıkları müşahede edilmektedir.

Kuşkusuz yukarıda belirtilen silah sistemleri içerisinde saldırılarda oynadıkları kritik rol itibarıyla topçu roketlerinin ayrı bir yeri vardır. 2021 yılında İsrail istihbaratının sayılarının 30.000 civarında olduğunu tahmin ettiği bu roketler (Beckett, 2023), Kassam Tugayları'na İsrail topraklarındaki yerleşim yerlerinin ve kritik altyapıların neredeyse tamamını vurma imkânı vermektedir. Örgüt envanterinin büyük bölümü; 10 km menzilli Kassam, 16 km menzilli Kudüs 101 ve 55 km menzilli Grad, WS-1E ve Sevil gibi kısa menzilli topçu roketlerinden oluşmaktadır. Nicelik açısından daha az olmakla beraber, yine envantere 75 km menzilli M-75, 100 km menzilli Fajr ve J-80, 120 km menzilli R-160 ve 200 km menzilli M-302 gibi uzun menzilli topçu roketleri de bulunmaktadır (Marcus, 2021). Bu noktada bir parantez açarak, Hamas'ın Gazze Şeridi'nde kayda değer bir imalat altyapısı tesis etmiş olduğunu ve sıkı abluka şartlarına rağmen tüneller ve deniz yoluyla taşınan malzemelerle aralarında roket ve drone sistemlerinin de bulunduğu birçok çözümü kendi olanaklarıyla ürettiğini not düşmek gerekir (Hussein, 2021: 91).

3. Savaşın Seyri

Hamas-İsrail Savaşı, 7 Ekim 2023 Cumartesi günü sabah saatlerinde Kassam Tugayları'nın askerî üs, yerleşim yeri ve kritik altyapı tesislerini hedef alan yoğun roket ve havan atışlarıyla başlamıştır. İsrail kaynakları sadece bu safhada atılan roket ve havan mühimmatı sayısının yaklaşık 2.500, Hamas ise 5.000 olduğunu açıklamıştır (Robinson, 2023). Bu saldırıyı Kassam Tugayları militanlarının kara, deniz ve havadan koordineli biçimde İsrail topraklarına sızması izlemiştir. İlk safhada militanların Gazze Şeridi'nden İsrail'e açılan Kerem Şalom ve Erez hudut kapılarında görevli polis ve askerler ile gözetleme kulesi üzerine konuşlandırılmış uzaktan komutalı silah sistemi ya da tel örgü gibi güvenlik sistemlerini etkisiz hale getirdikleri anlaşılmaktadır (WSJ, 2023). Ardından ise militanlar; kamyon, pickup, otomobil, buldozer ve motosiklet gibi araçlarla ya da doğrudan yaya olarak İsrail topraklarına geçiş yapmışlardır. İsrail kaynakları toplamda 20 ila 30 arasında noktadan geçişlerin olduğunu duyurmuştur. Medyaya yansıyan fotoğraf ve videolardan da geçişlerin farklı noktalardan yapıldığı görülmekle birlikte, İsrail kaynaklarının paylaştığı rakamların teyidi mümkün olmamıştır (Beaule, 2023). Burada altı çizilmesi gereken nokta militanların sadece karadan değil, eş zamanlı şekilde havadan paramotorlarla, denizden ise şişme botlarla İsrail'e sızmış olmalarıdır. Nitekim IDF de ilerleyen günlerde yaptığı analizler sonucunda 7 Ekim'de 3.000 civarında militanın sızma girişimine katıldığını tespit etmiştir (Fabian ve Pacchiani, 2023).

Fazla direnişle karşılaşmadan hududu geçen ve bazı bölgelerde neredeyse 30 km derinliğe kadar ilerleyen Kassam Tugayları militanları en az altı askerî üssü, üç polis merkezini, yirmi iki kibbutz, kasaba ve kenti ve bir açık hava müzik festivali alanını hedef almıştır (Federman ve Adwan, 2023; Mas vd., 2023). İsrail'in Gazze Şeridi'ne yakın genişlikteki bir alanda kontrolü yitirdiği ve Güney Bölge Komutanlığı kuruluşundaki 143. Tümen'in (Gazze Tümeni) karargâhı olan Raim Askerî Üssü (Fabian, 2023b) ile Sderot Polis Merkezi gibi kritik tesislerin bile militanlar tarafından işgal edildiği (Margulies, 2023) saldırılarda büyük çoğunluğu sivil olmak üzere, 1.400'den fazla kişi hayatını kaybetmiş, 6.900 kişi de yaralanmıştır. Ayrıca 240'a yakın sivil ve asker rehin alınarak Gazze Şeridi'ne götürülmüştür (Hutchinson, 2023). İsrail kaynakları 7 Ekim'de sınırı aşarak topraklarına giren militanlardan 1.500 kadarının öldürüldüğünü açıklamıştır (Engel vd., 2023).

İlk taarruz dalgası sonrasında Gazze Şeridi'ne geri çekilen Kassam Tugayları'nın, önceden hazırlanmış harekât planına göre savunma tertiplenmesine geçtiği ve bombardımandan korunmak için lider kadrosu ile militanların -taktik durum izin verdiği ölçüde- tünellerde ve sığınaklarda gizlendiği değerlendirilmektedir. İsrail'in kara harekâtını başlatmasıyla tam da beklendiği gibi militanlar sert bir direniş sergilemeye başlamışlardır. Medyada yer alan videolardan taraflar arasında yaşanan çarpışmalarda -meskûn mahallerde muharebenin doğası gereği- yakın muharebenin ve EYP tuzaklarının öne çıktığı; bina, yıkıntı ve tünellerin sağladığı gizlenme imkânlarından faydalanarak vur-kaç saldırıları yapan militanların özellikle yakın mesafeden atılan tanksavar roketler ile İsrail zırhlı birliklerine zayıf verdirmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Diğer yandan stratejik savunmaya geçmiş olmakla beraber, Kassam Tugayları İsrail topraklarını hedef alan roket atışlarına (Arnaout, 2023a) ve drone saldırılarına devam etmektedir (Majed, 2023). Yine İsrail topraklarına yönelik vur-kaç niteliğinde saldırılar da yapılmakta olup, bu doğrultuda 24 Ekim'de denizden Zikim sahiline sızma girişimi dikkat çekicidir (The Times of Israel, 2023).

7 Ekim saldırısını izleyen süreçte bölgedeki birçok örgüt Hamas'ın yanında pozisyon almış, hatta bazıları savaşın doğrudan tarafı haline gelmiştir. Bu kapsamda, Gazze Şeridi'nde faaliyet gösteren Filistin İslami Direniş Hareketi (İslami Cihad) ile Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'ne mensup militanlar en başından itibaren Kassam Tugayları'nın yanında çarpışmalara katılmaktadır. Esasen bu sürpriz de bir gelişme değildir. Zira Hamas ile bu iki örgütün üst düzey temsilcilerinin 7 Ekim saldırısından sadece iki hafta önce Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta yaptıkları toplantıda aralarındaki iş birliğini geliştirme ve İsrail'e karşı silahlı direnişi artırma kararı aldıkları bilinmektedir (Marbuta, 2023). Bunların dışında Yemen'deki Ensârullah Hareketi (Husiler) Hamas'ı desteklemekte ve zaman zaman İsrail'e yönelik füze ve İHA saldırıları icra etmektedir (Jeffery, 2023). Lübnan merkezli Hizbullah da Hamas'ı destekleyenler arasındadır. Örgüt, Hamas ile dayanışmanın göstergesi olarak 7 Ekim'den hemen bir gün sonra Güney Lübnan'da İsrail'in işgal altında bulunan Şeba Çiftlikleri bölgesinde IDF'nin üç ileri mevzisini hedef almıştır (Aljazeera, 2023a). Geçici ateşkes anlaşmasının yürürlüğe girdiği sırada Hizbullah ile İsrail arasındaki hudut çarpışmalarının sürdüğü görülmektedir. Genel olarak Hizbullah liderliğinin İsrail ile topyekûn harbe girmeden IDF'nin kuvvet tasarruf etmesine mani olmaya, böylece Gazze Şeridi'ne yönelik baskıyı azaltmaya çalıştığı düşünülmektedir (Boyras, 2023). İsrail'in 2006 yılında Lübnan'a yönelik müdahalesinde görüldüğü üzere, Hizbullah'ın askerî kapasitesi Hamas'ın çok

üzerindedir. Bu açıdan Hizbullah'ın topyekûn tarafı olacağı bir savaşın mevcut denklemi yeniden şekillendireceğine şüphe yoktur.

İsrail cephesine bakıldığında ise istihbarat zafiyeti nedeniyle geniş çaplı bir Hamas saldırısının öngörülememesinin ve ortaya çıkan “vahim tablonun” başlangıçta büyük bir şok etkisi yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Buna mukabil, ilk şokun atlatılmasının ardından iktidardaki Netanyahu hükümeti harekete geçerek savaş hâli ilanı, yedek askerî personelin sefer görevine çağırılması (Arnaout, 2023b) ve ülke genelinde olağanüstü hal rejiminin uygulanması (Breiner, 2023) gibi bir dizi tedbiri hayata geçirmiştir. Ayrıca Gazze Şeridi'ne -su, gıda, ilaç, yakıt ve elektrik dâhil hiçbir ihtiyaç malzemesinin girişine izin verilmediği- topyekûn abluka uygulanması kararlaştırılmıştır (Aljazeera, 2023b). Hamas saldırısına misilleme olarak Gazze Şeridi'ne yönelik Demir Kılıç Operasyonu'nu başlattığını duyuran İsrail'de, çatışma sürecinin yönetimi için parlamentonun onayıyla, Başbakan Netanyahu'nun başkanlığında içerisinde muhalefet partilerinin temsilcilerinin de yer aldığı bir savaş kabinesi kurulmuştur (Keller-Lynn, 2023).

Bu dönemde birçok ülkeden İsrail'e destek açıklaması gelmiştir. Aralarında ABD, Birleşik Krallık, Almanya, Hollanda ve Kanada'nın bulunduğu bazı ülkeler ise bir adım ileri giderek hem İsrail ile dayanışma içinde olduklarını göstermek hem de olası rehine kurtarma operasyonlarında görevlendirmek için bölgeye askerî kuvvet konuşlandırma kararı almışlardır. Doğu Akdeniz'e iki Uçak Gemisi Saldırı Grubu intikal ettiren ve nakliye uçaklarıyla İsrail'e büyük miktarlarda askerî yardım malzemesi sevk eden ABD, bu süreçte Tel Aviv yönetiminin en büyük destekçisi konumundadır (Kennard ve Curtis, 2023). Şu aşamada ayrıntıları belli olmamakla birlikte, Pentagon kaynakları, ABD özel kuvvetler personelinin İsrail topraklarında olduğunu da doğrulamıştır (Schmitt, 2023). Biden yönetiminin Orta Doğu'daki askerî kuvvetlerini takviye etmedeki asıl amacının İran'ı caydırma ve farklı aktörlerin katılımıyla savaşın genişlemesini engelleme olduğu düşünülmektedir. ABD gibi Birleşik Krallık'ta en başından itibaren İsrail'e destek veren ülkeler arasındadır. Londra yönetimi silahlı çatışmaların başlamasının hemen ardından Doğu Akdeniz'e ilave muharip ve istihbari unsurlar konuşlandırmış ve nakliye uçaklarıyla İsrail'e askerî yardım malzemeleri sevk etmeye başlamıştır. Burada altı çizilmesi gereken nokta Birleşik Krallık'ın Kıbrıs'ın güneyindeki Akrotiri Üssü'nün, çatışma sürecine girilmesinden itibaren sadece bu ülkenin değil, başta ABD olmak üzere, İsrail yanlısı pozisyon almış birçok Batı ülkesinin özel kuvvetler personelinin bölgeye intikali ve lojistik destek faaliyetlerde kilit rol oynadığıdır (Kennard ve Curtis, 2023).

Öyle görünüyor ki, Hamas saldırısının ilk saatlerinde IDF'de kaos yaşanmış, bölgeye takviye birliklerin intikal ettirilmesi ve karşı taarruza geçilmesi belli bir zaman almıştır. Bu kapsamda, havadan destek için çatışma bölgesine ulaşan ilk unsurların Hava Kuvvetleri'ne bağlı taarruz helikopterleri ile savaş uçakları olduğu anlaşılmaktadır. Fakat militanların yerleşim yerlerinde sivillerin arasına karışmış olması pilotların dost-düşman ayrımı yapmasını zorlaştırmıştır. Kaldı ki, ilerleyen günlerde İsrail medyasında, müzik festivali alanındaki sivillerin IDF helikopterlerinden açılan ateş sonucu hayatlarını kaybettiklerine dair haberlerin çıkması, bu aşamada dost-düşman ayrımının ne ölçüde yapılabildiği hususunda soru işaretlerine yol açmaktadır (Asmar ve Kouachi, 2023). Saldırının ertesi günü IDF, savaş uçaklarının Gazze Şeridi'nde Hamas ve İslami Cihad'a ait 426 hedefi imha ettiğini duyurmuştur (Bachner vd., 2023). 9 Ekim'de ise Gazze'ye yakın tüm yerleşim yerlerinde kontrolün yeniden sağlandığını,

bölgede gizlenmiş vaziyette hâlâ militanların bulunabileceğini ancak çarpışmaların devam ettiği hiçbir sıcak nokta olmadığını açıklamıştır (I24News, 2023).

1973 Yom Kippur Savaşı'ndan sonra ilk kez seferi teşkilat ve kadro seviyesine çıkarılan IDF'nin, Gazze'ye yönelik Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin müşterek harekâtını esas alan iki safhalı bir taarruz planı hazırladığı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, üç hafta kadar süren ilk safhada; kara, deniz ve hava ateş destek vasıtaları ile Gazze Şeridi yoğun bombardıman altına alınmıştır. Bu safhada kara unsurlarınca gir-çık şeklinde cebri keşif maksatlı harekâtlar da icra edilmiştir. Mısır bağlantısının kesilmesinin hedeflendiği izlenimini verecek şekilde bölgenin güney kesiminde gerçekleştirilen girmelerin, asıl taarruzun yeri hakkında karşı tarafı aldatma maksatlı manevralar olması kuvvetle muhtemeldir. Taktik ve operatif açıdan İsraili harekât planlamacıların, ateş gücüne dayanan ilk safhadaki amaçlarının; Kassam Tugayları'nın savunma tertibini ortaya çıkarma ve bozma, komuta-kontrol merkezlerini, tünel ve sığınakları, gözetleme yerlerini ve muhtemel mukavemet noktalarını etkisiz bırakma olduğu kıymetlendirilmektedir. Bunun dışında, bilhassa Gazze Vadisi'nin kuzeyinin insansızlaştırılması, muharebe istihbaratı faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve harekât ve lojistik açısından gerekli hazırlıkların yapılması için zaman kazanılması da amaçlar arasındadır. Nitekim bombardıman devam ederken yedek personelin kıtalarına sevkini gerçekleştiren ve Gazze Şeridi'ne yönelik büyük bir askerî yığınak yapan IDF, diğer cephelelerdeki olası gelişmelere karşı eş zamanlı olarak Lübnan, Suriye ve Batı Şeria hudutlarına da takviye birlikler konuşlandırmıştır (Aralarabiy News, 2023). IDF kaynaklarına göre Gazze hududuna konuşlandırılan asker sayısı 300.000'dir (Aljazeera, 2023c). Tablo, Lübnan hududuna da 100.000 kadar askerin konuşlandırıldığı yönünde medyada yer alan haberlerle birlikte okunduğunda, İsrail genelindeki hareketliliğin ne denli büyük boyutta olduğu ortaya çıkmaktadır (MTV Lebanon, 2023).

IDF, 27 Ekim'de taarruz planının ikinci safhasına geçerek Gazze Şeridi'ne yönelik kara harekâtını başlatmıştır. Daha önceki savaşlarda olduğu gibi IDF'nin Gazze harekâtında da asli rolü zırhlı birliklere verdiği görülmüştür. Birliklerin muharebe düzenleri ve arazideki manevraları ise İsraili kurmayların başlangıçtaki hedeflerinin Gazze Şeridi'nin kuzeyinin kontrol altına alınması olduğunu göstermiştir. Bu hedef doğrultusunda, zırhlı birliklerin Gazze'ye üç ana ilerleme mihveri üzerinde girme yaptığı tespit edilmiştir. Gazze'nin kuzeyi ile geri kalanı arasındaki bağlantıyı kesecek olan ilk kol Gazze Vadisi'nden, ikinci kol kuzeybatıda El Siyafa yakınlarından, üçüncü kol ise kuzeydoğuda Beyt Hanun bölgesinden girme gerçekleştirmiştir. Gazze Vadisi'nde doğu-batı istikametinde ileri harekâtına devam eden ilk kol önce Selahaddin Caddesi'ni kesmiş, ardından da sahile ulaşmıştır. El Siyafa yakınlarından girme yapan ikinci kol, Er-Reşid Caddesi'ne paralel şekilde sahil kesiminde ilerleyerek daha güneyde Gazze Vadisi boyunca konuşlanan kuvvetlerle birleşmiştir. Kuzeydoğuda Beyt Hanun bölgesinden girme yapan üçüncü kol ise kısmen güney istikametinde ilerleme kaydetmiştir. Bunlara ek olarak, Gazze şehrinin bölgenin geri kalanıyla bağlantısını kesen kuvvetlerin hem kuzey hem de güney istikametinde taarruz ederek yarma gediğini genişlettiklerine, kuzeydeki kuvvetlerin ise hudut hattı boyunca ilerleyerek birleşmelerine tanık olunmuştur. Öte yandan, Gazze şehrinin doğusundaki geniş hudut hattından tali nitelikte bir taarruzun dahi gerçekleştirilmemiş olması bu bölgedeki kuvvetli tahkimattan kaçınma düşüncesine yorulmuştur

Taktik seviyede İsrail Kara Kuvvetleri'nin temel muharip birlikleri, bağımsız muharebe grupları şeklinde teşkilatlanmış olan zırhlı ve mekanize piyade tugaylarıdır

(Jager, 2021: 16). Muharebe sahasından yansıyan fotoğraflar ve videolar, tugaylara bağlı manevra birliklerinin; tank, piyade ve istihkâm sınıflarından müteşekkil tabur görev kuvveti ve bölük timleri şeklinde kullanıldığı izlenimini oluşturmuştur. Şu aşamada sayılarını kestirmek mümkün olmasa da muharebe sahasında çekilen videoların incelenmesiyle bu birliklerin bünyesinde; Merkava MkIII/MkIV AMT, Namer ve M113 paletli ZPT, Eitan 8x8 tekerlekli ZPT, HMMWV taktik tekerlekli araç, Caterpillar D9 zırhlı buldozer ve Carpet mayın temizleme sistemiyle donatılmış Puma istihkâm aracı gibi platformların yer aldığı tespit edilmiştir. İlaveten bölge üzerinde İnsansız Hava Aracı (İHA) sistemlerinin de yoğun şekilde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Muharebe alanı harita ve krokileri, geçici ateşkes anlaşmasının yürürlüğe girdiği 24 Kasım 2023 tarihi itibarıyla IDF kuvvetlerinin Gazze şehrini kuşattığını göstermektedir. Bununla beraber, meskûn mahallerin fiziki ve beşeri özellikleri her mahalle, cadde, sokak, bina ve hatta dairenin emniyete alınmasını zorunlu kılmaktadır. Buna tüneller de eklendiğinde, manevra birliklerince tutulduğu görünen alanların pratikte İsrail kuvvetlerinin kontrolünde olduğunu söylemek için henüz erkendir. Kaldı ki, İsrail kuvvetlerinin bulunduğu alanlar büyük oranda ilerlemenin nispeten kolay olduğu tarım arazileri ile seyrek yerleşim yerleri durumundadır. Şehir merkezine doğru ilerleme hızının yavaşlaması ve alan kontrolünün zorlaşması kaçınılmazdır. Geçmiş muharebe tecrübeleri, meskûn mahal ortamında en etkili hareket tarzının hedef bölgesinin sektörlere ayrılarak ara hatları belirlenmiş küçük birlikler tarafından -pusu ve baskına elverişli açık cenah bırakmadan- birbirine paralel şekilde ilerlenerek “temizlenmesi” olduğunu kanıtlamıştır. Bu açıdan IDF’nin de benzer bir uygulama gerçekleştirmesi sürpriz olmayacaktır. Sinyaller alınmakla beraber, kara harekâtının Gazze Vadisi’nin güneyine tevcih edilip edilmeyeceği ise belirsizliğini korumaktadır.

Birbiriyle çelişkili rakamların verilmesinden ötürü tarafların personel ve malzeme zayıflarını tespit etmek güç olsa da paylaşılan bazı verilerden yola çıkarak belli çıkarımlar yapılabileceği düşünülmektedir. Geçici ateşkesteki kısa bir süre önce IDF kaynaklarıca yapılan açıklamada, 7 Ekim’den beri süren çarpışmalarda binlerce militanın öldürüldüğü ve Kassam Tugayları’nın kuruluşundaki 24 taburdan 10’una ağır zayıfların verildiği iddia edilmiştir. Birçok üst düzey komutanın öldürüldüğü, bazı taburlarda bu oranın %50’yi aştığı da iddialar arasındadır. Bu bağlamda, Kuzey Gazze Tugayı’na bağlı 2 tabur ile Gazze Şehir Tugayı’na bağlı 4 taburda komutan seviyesindeki militan kaybının %50’lerin üzerine çıktığı, emir-komuta zincirinin kritik önem taşıdığı Kassam Tugayları özelinde bunun hem sevk ve idare zafiyetine hem de karşı taarruz kabiliyetinin sekteye uğramasına yol açtığı iddia edilmiştir. Aynı kaynaklarca roket atışlarının neredeyse durma noktasına gelmesi de Kassam Tugayları’nın aldığı darbeye bağlanmıştır (Lappin, 2023). IDF, bahse konu dönemde yaşanan çatışmalarda 392 asker ve 57 polisin hayatını kaybettiğini duyurmuştur (Fabian, 2023c).

Geçici ateşkes anlaşması öncesinde Hamas’tan yapılan açıklamada ise İsrail’in zayıflarını düşük göstermeye çalıştığı, gerçek rakamların çok daha yüksek olduğu iddia edilmiştir. Aynı açıklamada, militanlarca hedef alınan AMT, ZPT, buldozer ve ekskavatör gibi 335 askerî aracın imha edildiği ya da hasar gördüğü ileri sürülmüştür (MEHR News Agency, 2023). Ek olarak, IDF’ye ait içlerinde; 7 adet Merkava IVM AMT, 3 adet Merkava IIB AMT, 24 adet Namer ZPT, 10 adet Achzarit ZPT, 8 adet M113 ZPT ve 4 adet M106 zırhlı havan aracının da bulunduğu çok sayıda zırhlı aracın militanlarca ele geçirildiği de iddialar arasındadır (Roblin, 2023). Hamas kontrolündeki

Gazze Sağlık Bakanlığı, geçici ateşkes öncesinde İsrail bombardımanı ve müteakip kara harekâtı nedeniyle üçte ikisi kadın ve çocuk olmak üzere, 13.300'den fazla Filistinlinin hayatını kaybettiğini açıklamıştır. Birleşmiş Milletler yetkileri de Gazze genelinde 46.000 evin tamamen yıkıldığını, 234.000'den fazlasının hasar gördüğünün tahmin edildiğini açıklamış, yekûnun bölgedeki bina stokunun yaklaşık %60'ına karşılık geldiği bilgisini paylaşmıştır (PBS News Hour, 2023).

4. Askerî-Teknik Düzlemde Öne Çıkan Başlıklar ve Tartışmalar

İsrail-Hamas Savaşı'na ilişkin yapılan tartışmalarda en dikkat çekici başlıklardan birisi Demir Kubbe hava savunma sistemidir. Söz konusu tartışmalar daha çok sistemin önleme performansı ve maliyet-etkinliği üzerinden yürürken, bazı medya organları tarafından konu, "Demir Kubbe çöktü" (Yeni Akit, 2023), "Demir Kubbe fos çıktı" (Fars Haber Ajansı, 2023) gibi sansasyonel söylemlerle takipçilerine aktarılmıştır. Gerçi bu tip tartışma ve söylemler yeni değildir. Hizmete girdiği 2011 yılından beri Demir Kubbe, Batılı savunma analistlerinin irdelediği projelerden biri olup, geçmişte isabet ve başarılı önleme oranının açıklanandan çok daha düşük olduğuna yönelik iddialar bile ortaya atılmıştır (Marcus, 2013). Hemen belirtmek gerekir ki, eleştirilerde belli bir haklılık payı vardır. Fakat Demir Kubbe'nin tamamen etkisiz bir çözüm olduğunu savunmak da fazlasıyla indirgemeci ve kritik bazı parametreleri ıskalayan bir bakış açısıdır. Bu son tespit açılacak olursa, İsrail'in katmanlı hava ve füze savunma mimarisine entegre şekilde çalışan Demir Kubbe, yerleşim yerlerini, askerî üsleri ve kritik altyapıları eğik yollu roket, top ve havan mühimmatlarına karşı korumak amacıyla geliştirilmiş, kendi kategorisinde dünyadaki yegâne çözümdür. Bir Demir Kubbe bataryası üç bileşenden oluşmakta olup, bunlar; komuta-kontrol merkezi, EL/M-2084 radarı ve Tamir füzelerinin yer aldığı lançerlerdir. En yalın anlatımıyla sistemin çalışma prensibi, radar tarafından tespit ve takip edilen hedeflerin komuta-kontrol merkezince uçuş yörüngesinin hesaplanmasına ve muhtemel çarpma noktası angajmanı gerektiriyorsa Tamir füzesi ile önleme yapılmasına dayanmaktadır. Üretici firma Rafael, sistemin vuruş olasılığının %90'ın üzerinde olduğunu açıklamıştır. Her ne kadar rakamın gerçeği yansıtmadığını iddia edenler olsa da can ve mal kaybının azlığı, İsrail kaynaklı verilerin doğruluk olasılığını artırmaktadır (Mevlütöglü, 2021).

Bu noktada eleştirilere zemin hazırlayan 7 Ekim saldırısında sistemin etkinliğinin neden düştüğü sorusunun yanıtına gelindiğinde, cevabın sayıları binlerle ifade edilen roketin çok kısa bir zaman dilimi içerisinde ateşlenmesi olduğu söylenebilir. Kassam Tugayları, Mayıs 2021'dekine benzer şekilde "satürasyon saldırısı" olarak adlandırılan ve savunma sistemini doyuma ulaştırarak bir noktadan sonra etkisiz hale getirilmesi taktiğini uygulamış, böylece her bataryada atışa hazır 60-80 Tamir füzesi bulunan Demir Kubbe'yi -özellikle mühimmat yükleme için devre dışı bırakıldığı zaman aralıklarında- aşmayı başarmıştır. Öte yandan, Tamir füzelerinin tanesi yaklaşık 60.000 dolar iken, önleme yapılan mühimmatların değerinin birkaç yüz doları geçmemesi maliyet açısından ciddi bir asimetriye işaret etmekte ve savunma ekonomisi açısından Demir Kubbe ve benzeri sistemlerin sürdürülebilirliği meselesini gündeme getirmektedir. Bu anlamda ihtiyaç duyulan, düşük maliyetlerle yüksek sayıda angajmanı mümkün kılacak sistemler olup, en güçlü alternatifler arasında gösterilen yönlendirilmiş enerji silahlarına dair tartışmaların 7 Ekim sonrasında hız kazandığı dikkat çekmektedir (Boyd, 2023).

İsrail-Hamas Savaşı'na yönelik yapılan gözlemlerde dikkat çeken hususlardan biri de IDF'nin taktik seviyede zırhlı birlikleri kullanma tarzıdır. Modern muharebe ortamı zırhlı birliklerin dengeli bir karma oluşturmasını dayatmakta, bilhassa tank ve piyade sınıflarının azami ölçüde koordinasyonu büyük önem taşımaktadır. Bugün için gerek açık arazide gerekse meskûn mahal ortamında tankların piyade desteği olmaksızın harekât icra etmesi -istisnai durumlar dışında- kabul görmeyen bir hareket tarzıdır. Nitekim gözetleme olanaklarının sınırlılığından ötürü durumsal farkındalığı düşük seviyede olan ve yer yer kör noktaları bulunan tankların yakın emniyetinin piyade unsurları tarafından sağlanması yaygın bir uygulamadır. Buna karşın, birçok örnekte IDF'nin Gazze'de AMT'leri piyade desteği olmaksızın ateş bölgesine sürdüğü gözlemlenmiş, videolarda seçilen ZPT'lerin varlığı ise İsrail piyadesinin daha ziyade bindirilmiş olarak muharebeye girdiğini düşündürmüştür. IDF'nin piyadeyi bu şekilde kullanmasında, envanterindeki AMT ve ZPT'lerin yüksek zırh korumasını taktik seviyede avantaja çevirerek muharebe zayıyatını azaltılma arayışının mutlaka etkisi olmuştur. Ayrıca muharebe sahasından yansıyan videolarda, birçok Merkava MkIV AMT ile Namer ZPT'nin Rafael üretimi Trophy aktif koruma sistemiyle donatıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu sistemlerin tanksavar silahlarına karşı yapacağı önlemlerde araç çevresindeki piyadenin zarar görme ihtimali vardır. Bu da piyadenin zırh koruması altında tutulmasının bir diğer nedeni olabilir.

Gazze'deki çarpışmalarda tanksavar roket taşıyan militanların AMT'lerin 20-30 metreye kadar yakınına sokularak atış yapması, hatta üzerlerine patlayıcı yerleştirmesi (The Telegraph, 2023) meskûn mahal gibi gizlenme ve pusu kurma imkânlarının fazla olduğu bir ortamda tank-piyade iş birliğinin ne denli kritik olduğunu hatırlatmıştır. Burada anlaşılmasında güçlük çekilen nokta, kara taarruzu başlamadan önce basına demeç veren İsraili üst düzey askerî yetkililerin, zırhlı birlik harekâtında farklı sınıfların iş birliği yapmasının önemine işaret etmelerine ve Ukrayna karşısında Rusya'nın uğradığı ağır zayıyatların esasen bu konudaki eksiklikten kaynaklandığını vurgulamalarına rağmen (The Economist, 2023) aynı hataya düşmüş olmalarıdır.

Beklendiği gibi Kassam Tugayları, IDF zırhlı unsurlarına karşı tanksavar silahlarını yoğun şekilde kullanmaktadır. Her ne kadar muharebe sahasında Rus menşeli 9M133 Kornet (AT-14 Spriggan) gibi güdümlü tanksavar füze sistemlerinin kullanıldığına dair kayıtlar da olsa saldırıların genellikle -RPG-7'lerden ateşlenmek üzere örgütün kendi olanaklarıyla ürettiği- Yasin 105 roketleriyle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu mühimmatın en önemli özelliği, tandem çukur imnalı harp başlığı sayesinde reaktif, kafes ve boşluklu zırhlara dahi nüfuz edebilmesidir. Nitekim mezkûr zırh çeşitlerinin IDF'de yaygın şekilde kullanılıyor olması, Kassam Tugayları'nın "dersini iyi çalıştığının" göstergesidir.

Birçok videoda militanların şarapnel etkisine maruz kalma riski bulunmasına karşın roket atışlarını çok yakın mesafelerden gerçekleştirdiği müşahede edilmiştir. Yine geri tehlike bölgesine rağmen roketlerin kapalı alanlardan ateşlendiği görüntüler de mevcuttur. Bu tip uygulamalar isabet olasılığını artırmak için bazı emniyet tedbirlerinin alınmadığına yorulabilir. Dolaşıma sokulan videolarda zırhlı araçların vurulduğu açıkça görülmektedir. Ancak patlamanın hemen ardından görüntülerin kesilmesi, vurulan zırhlı araçların imha edilip edilmediğinin ya da hasar görmüşse bunun ne ölçüde gerçekleştiğinin tespitini olanaksız kılmaktadır. Son olarak, tanksavar silahların kullanımıyla bağlantılı bir tartışma da aktif koruma sistemleri özelinde yaşanmaktadır. Bu tartışmaların kaynağı, Trophy aktif koruma sistemiyle donatılmış

olmasına rağmen isabet aldığı görülen AMT ve ZPT'lerin varlığıdır. Konuyla ilgili Batı medyasında yapılan bir analizde, reaksiyon süresinin kısalığından ötürü Trophy'nin 50 metreden yakın mesafelerden yapılan roket atışlarını önleyememiş olabileceği öne sürülmüştür (Axe, 2023). Elbette şu aşamada bunu teyit etmek mümkün değildir. Ancak militanların her türlü riski alarak atışları çok yakın mesafelerden yapmaları ve beraberinde zırhlı araçların isabet aldıklarının görülmesi teknik açıdan bunun makûl bir açıklama olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Tanksavarlar gibi İHA sistemlerinin de muharebe sahasında yaygın kullanımı söz konusudur. Aslında bu durum başta Rusya-Ukrayna Savaşı'ndakiler olmak üzere, son yıllarda dünyanın farklı coğrafyalarında cereyan eden muharebelerdeki uygulamalarla örtüşmektedir. Bu noktada Gazze örneği üzerinde durulmasının nedeni son tahlilde kısıtlı imkânları haiz bir devlet dışı aktörün, İHA'ları gelişmiş anti-drone ve hava savunma sistemlerine envanterinde yer verdiği bilinen IDF'ye karşı etkin şekilde kullanabilmiş olmasıdır. Kassam Tugayları tarafından medyaya servis edilen videolarda, mini ve küçük sınıfı sabit ve döner kanatlı İHA'ların; keşif, gözetleme, hedef tespit ve taarruz görevlerini gerçekleştirdikleri görülmüştür. Gazze Şeridi ve hudut hattında gerçekleştirilen çok sayıda saldırıda, bu sistemlerin; AMT, zırhlı araç, gözetleme kulesi, ileri mevzi ve açıktaki piyade gibi hedeflere karşı kullanıldığı kayıt altına alınmıştır. İlâveten, vurucu İHA'ların, İsrail topraklarının derinliklerindeki hedeflere karşı kullanıldığı saldırılar da vuku bulmuştur (Chavez ve Swed, 2023). Burada ilginç addedilebilecek husus savaşın başlamasının üzerinden epey bir zaman geçmesine karşın Kassam Tugayları'nın hâlâ daha İHA operasyonlarını sürdürebiliyor olmasıdır. Gerçi İsrail'in bir süredir İHA ve yer kontrol istasyonu (YKİ) arasındaki veri bağı üzerinden operatörlerin konumunu tespit etmeye yönelik çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir (Egozi, 2020). Bu da akıllara acaba uçuşlara bilerek mi göz yumuluyor sorusunu getirmiyor değildir. Cevabı ne olursa olsun bu konunun önümüzdeki dönemde tartışılacağı aşikârdır. Batı medyasında yer alan bir analizde, IDF'nin anti-drone kabiliyetlerinden yeterince yararlanamamasının nedeni olarak genelde cephe hattında bulunan birlikler yerine üst komutanlıkların emrine verilmelerinin gösterilmesi dikkat çekicidir (Peck, 2023). Bir diğer dikkat çekici husus da drone saldırılarına karşı IDF'nin de Rus Ordusu'nun Ukrayna'da yaptığına benzer şekilde bazı tankların kule üstlerine kafes zırhlar entegre etmesidir.

Gazze'den gelen bazı görüntülerde; asıl muharebe hattındaki birliklerin toplu hedef teşkil edecek şekilde arazide yayılmadan durdukları, hasmın gözünden ve ateşinden korunmak maksatlı hedef küçültme hareketleri yapmadıkları ve bubi tuzakları ile EYP tehdidine karşı tedbirli olmadıkları gözlemlenmiştir. IDF gibi harekât tecrübesine sahip bir ordunun profesyonellikten uzak bu tip görüntüler vermesi anlaşılması zor bir durumdur. Tek makul açıklamanın eğitim eksikliği ile yorgunluğa bağlı dikkatsizlik olabileceği söylenebilir.

7 Ekim saldırısı muharebe sahasında insan faktörünün hâlâ daha kritik önemi haiz olduğunu ve teknolojiye gereğinden fazla "bel bağlamanın" menfi sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymuştur. Konuya ilişkin İsraili savunma analistleri tarafından yapılan değerlendirmelerde, Kassam Tugayları'nın Gazze Şeridi'ni çevreleyen fiziki güvenlik sisteminin açıklarını keşfettiğine ve teknolojik imkân ve kabiliyetler ne kadar gelişmiş olursa olsun tankların, askerlerin ya da ani müdahale birliklerinin yerini alamayacağına değindikleri görülmektedir (Cheslow, 2023). Aynı şekilde, İsrail'in bu çapta bir saldırıyı önceden neden tespit edemediğine dair yapılan

tartışmalarda da teknik istihbarata fazla güvenilmesinin eleştirildiği dikkat çekmektedir. Nitekim İsrail'in istihbarat toplama yöntemlerinin farkında olan Hamas'ın çareyi "taş devrine" geri dönmekte bulduğu; teknik takibe takılmamak için telefon ve bilgisayar gibi iletişim araçlarını kullanmayan, hassas faaliyetleri sağır odalarda ya da yeraltındaki tünellerde gerçekleştiren bir örgütten de haliyle yeterli bilgi sızmadığı ifade edilmektedir (Euronews, 2023).

Savaşta dikkat çeken gelişmelerden biri de ABD Donanması'na ait Arleigh Burke sınıfı USS Carney (DDG-64) muhribinin Kızıldeniz'de gerçekleştirdiği hava savunma angajmanıdır. 19 Ekim 2023'te gerçekleştiği duyurulan angajmanda Kızıldeniz üzerinden kuzeye doğru yol alan 4 seyir füzesi ile 14 insansız hava aracı (İHA) imha edilmiştir. Verilen bilgilere göre seyir füzeleri SM-2 füzeleriyle vurulmuştur. İHA'ların hangi önleme füzesi ile vurulduğuna ilişkin herhangi bir bilgi ise paylaşılmamıştır. ABD yetkilileri imha edilen seyirleri füzeleri ve İHA'ların USS Carney'i hedeflemediğini, çok büyük olasılıkla İsrail'e karşı kullanıldıklarını açıklamışlardır. Aynı yetkililer saldırı girişiminin faili olarak ise Yemen'deki Husileri işaret etmişlerdir (Martinez, 2023). Olayın cereyan etme biçimine bakıldığında, İsrail-Hamas çatışmasının başlamasının hemen ardından Doğu Akdeniz'e intikal eden USS Gerald R. Ford (CVN 78) Uçak Gemisi Saldırı Grubu bünyesinde yer alan AEGIS donanımlı USS Carney'in -kuvvetle muhtemel alınan istihbarata istinaden- görev grubundan ayrılarak Süveyş Kanalı üzerinden Kızıldeniz'e geçtiği anlaşılmaktadır. Tahmini uçuş rotalarına yakın şekilde silah ve sensör sistemleri aktif durumda devriye icra eden USS Carney, alınan ikaza müteakiben çoklu hedef angajmanını başarıyla gerçekleştirmiş; bu olay ABD'nin İsrail'i korumak için gerektiğinde doğrudan müdahalede bulunmaktan dahi kaçınmayacağını göstermiştir.

7 Ekim sonrası üzerinde durulması gereken son başlık ise İsrail'in nükleer silah programıdır. Uluslararası alanda İsrail'in nükleer silah sahibi olduğuna dair iddialar 1960'ların ikinci yarısından beri dile getirilmektedir. Ancak Tel Aviv hükümetleri, hiçbir zaman böyle bir kapasitenin varlığını kabul ya da reddeden resmi bir bildirimde bulunmamış, nitekim yarım asrı aşkın bir süredir tavizsiz devam ettirilen bu tutum için uluslararası ilişkiler alanyazınında "nükleer belirsizlik politikası" olarak geçen özel bir tanımlama bile yapılmıştır (Özgen, 2019: 202). Öte yandan, Netanyahu hükümetinde Miras Bakanlığı görevini ifa eden Amichai Eliyahu'nun, çatışmalar sürerken katıldığı bir radyo programında gelen bir soruya cevaben Gazze'ye atom bombası atılmasının seçenekleri arasında olduğunu söylemesi, gözlerin bir anda İsrail'in nükleer silah programına çevrilmesini beraberinde getirmiştir. Gelen tepkiler üzerine derhal bir açıklama yapan Başbakanlık yetkilileri, sözleri "gerçeklikten kopuk" olarak nitelendirmiş, bir tekzip mesajı yayınlayan Eliyahu da ifadeyi "mecazi" manada kullandığını söylemiştir (Le Monde, 2023). Öyle anlaşılıyor ki, İsrail, geçmişte olduğu gibi konuyu gündem dışına çıkarma arayışındadır. Ancak bakan düzeyindeki bir yetkilinin "itiraf" niteliğindeki bu sözlerinin, önümüzdeki dönemde genelde Orta Doğu'da kitle imha silahlarının yayılması, özelde ise İran'ın nükleer silah programı üzerine yapılan tartışmalarda İsrail'in karşısına çıkarılması sürpriz olmayacaktır.

5. Sonuç

Hamas'ın 1973 Yom Kippur Savaşı'nı çağrıştırır şekilde baskın niteliğinde başlattığı Aksa Tufanı Operasyonu, İsrail'in askerî ve istihbari üstünlüğüne dayanan "yenilmezlik mitini" ciddi oranda sarsmışa benzemektedir. Aslında kurulduğu tarihten

İtibaren komşularıyla birçok savaş yaşayan İsrail devleti ve halkı açısından “silahlı çatışma” yeni bir olgu değildir. Burada yeni olan ve bir anlamda “ezberleri bozan”, İsrail topraklarının bilfiil harp alanı haline gelmesidir. Nitekim geçmişte daha ziyade roket ve havan atışlarına maruz kalan askerî üs ve yerleşim yerlerine Kassam Tugayları militanlarının ilk kez bu ölçüde sızmayı başarması sadece İsrail’de değil, dünyada büyük şaşkınlığa sebep olmuştur.

İlk şokun atlamasının ardında savaş hali ilan eden ve yedek askerî personeli sefer görevine çağıran İsrail, Gazze Şeridi’ne yönelik Demir Kılıç Operasyonu’nu başlattığını duyurmuştur. Ana hatlarıyla operasyonun seyri incelendiğinde, ilk safhada IDF’nin; kara, deniz ve hava ateş destek vasıtalarıyla Gazze Şeridi’ni yoğun bombardıman altına aldığına, müteakiben de manevra birlikleriyle üç ana ilerleme mihver üzerinde bölgenin kuzeyine girme yaptığına tanık olunmuştur. Öte yandan, meskûn mahallerde alan kontrolünden bahsedebilmek için her mahalle, cadde, sokak, bina ve hatta dairenin emniyete alınması zorunludur. Gazze özelinde buna uzunluğu yüzlerce kilometreyi bulan tünellerin varlığı da eklendiğinde, harita üzerinde IDF kuvvetlerince tutulduğu görünen alanların bile şu aşamada kontrol edildiğini söylemek mümkün değildir. Keza sinyaller alınmakla beraber, kara harekâtının Gazze Vadisi’nin güneyine tevcih edilip edilmeyeceği de halen belirsizliğini koruyan bir konudur.

İlk taarruz dalgası sonrasında savunma tertiplenmesine geçen Kassam Tugayları, IDF’nin kara taarruzuna karşı sert bir direniş sergilemeye başlamıştır. Tam da beklendiği gibi klasik anlamda hatların bulunmadığı, bilakis her yerin temas hattı olabildiği çarpışmalarda, yakın muharebe ile EYP ve bubi tuzaklarının ön plana çıktığı bir tablo ile karşılaşmıştır. Bu çerçevede, düzensiz yapılaşmanın, bombardıman sonucu oluşan yıkıntıların ve kilometrelerce uzunluğundaki tünel ağının sağladığı gizlenme olanaklarından faydalanarak vur-kaç saldırıları yapan militanların, özellikle tanksavar roketlerle İsrail zırhlı birliklerine zayıat verdirmeye çalıştığı müşahade edilmiştir. Diğer yandan, stratejik savunma yapmakla beraber, militanların zaman zaman İsrail topraklarını hedef alan roket ve drone saldırıları icra ettiklerine ve sızma girişimlerinde bulduklarına da şahit olunmuştur.

Harp tarihi külliyyatı, en zorlu muharebe çeşitlerinden birisinin meskûn mahal harekâtı olduğunu gösteren örneklerle doludur. Hiçbiri bir diğerine benzemeyen yerleşim alanlarının “labirenti” andıran fiziki yapıları, tabiri caizse düzenli ordu birliklerini “yutmakta”; dar sokaklar ile yıkılmış bina ve moloz yığınları kaçınılmaz şekilde harekât temposunu yavaşlatmaktadır. Sivillerin zarar görme ihtimalinin bulunması, dost-düşman ayrımının güçlüklerle yapılması, hedef tespit ve gözetleme imkânlarının sınırlı oluşu ve gizlenme ve pusu kurmaya elverişli yapısı meskûn mahallerde muharebeyi zorlaştıran faktörlerden bazılarıdır. Bilhassa taarruz eden taraf açısından denkleme biraz daha zorlaştıran ise yakın muharebe şartlarından ötürü ateş destek vasıtalarından ve İHA gibi kuvvet çarpanlarından sınırlı ölçüde istifade edilebilmesidir. İsrail-Hamas Savaşı, son yıllarda dünyadaki genel eğilimle örtüşür şekilde meskûn mahallerde muharebenin önemini artırdığını ortaya koymaktadır. Öyle görünüyor ki, önümüzdeki dönemde yerleşim yerleri savaş alanının asli mekânsal bileşenlerinden biri olma özelliğini koruyacak, bu da hem dünya ordularının teşkil ve teçhizine hem de doktrinel ve stratejik çalışmalarayansıyacaktır.

Kaynakça

- Alarabiya News. (2023). Israel Palestine Conflict. <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2023/10/07/Army-says-it-is-fighting-Gaza-militants-who-entered-Israel-by-land-sea-and-air->.
- Aljazeera. (2023a). Israel, Hezbollah Exchange Fire, Raising Regional Tensions. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/8/israel-hezbollah-exchange-fire-raising-regional-tensions>.
- Aljazeera. (2023b). Israel Announces Total Blockade on Gaza. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/9/israel-announces-total-blockade-on-gaza>.
- Aljazeera. (2023c). How Big is Israel's Military and How much Funding does It Get from the US?. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/11/how-big-is-israels-military-and-how-much-funding-does-it-get-from-the-us>.
- Asmar, A. ve Kouachi, I.. (2023). Israeli Helicopter Opened Fire on Israelis in Festival During Hamas Attack on Oct. 7: Report. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/israeli-helicopter-opened-fire-on-israelis-in-festival-during-hamas-attack-on-oct-7-report/3058257>.
- Arnaut, A. R. (2023a). Hamas Launches Longest-Range Missile Attacking Northern Israel. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/hamas-launches-longest-range-missile-attacking-northern-israel-/3018936>.
- Arnaut, A. R. (2023b). Premier Netanyahu Says Israel at War. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/premier-netanyahu-says-israel-at-war-/3010318>.
- Axe, D.. (2023). Hamas Distributed a Handy Guide to Destroying Israeli Tanks. <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2023/10/15/hamas-distributed-a-handy-guide-to-destroying-israeli-tanks/?sh=1a3bca4f34e1>.
- Bachner, M. vd. (2023). Forces Continue to Battle Terrorists in Gaza Border Area After Devastating Assault. <https://www.timesofisrael.com/forces-continue-to-battle-terrorists-in-gaza-border-area-after-devastating-assault/>.
- Beaule, V. (2023). A Detailed Look at How Hamas Secretly Crossed into Israel. <https://abcnews.go.com/International/detailed-hamas-secretly-crossed-israel/story?id=103917182>.
- Beckett, T.. (2023). Israel's Military Options. <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2023/10/Hamas-attack-and-Israeli-military-options/>.
- Boyd, I.. (2023). Israel's Iron Dome Air Defense System Works Well - Here's How Hamas Got Around It. <https://theconversation.com/israels-iron-dome-air-defense-system-works-well-heres-how-hamas-got-around-it-215512>.
- Boyraz, T. A. (2023). Hizbullah'ın Savaşa Girmeden İsrail Ordusu'nu Kuzeyde Meşgul Etme Taktiğinin Sürmesi Bekleniyor. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hizbullahin-savasa-girmeden-israil-ordusunu-kuzeyde-mesgul-etme-taktiginin-surmеси-bekleniyor/3041492>.
- Breiner, J. (2023). National Security Minister Declares State of National Emergency Across Israel as Dozens Killed, Hundreds Wounded. <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-10-07/ty-article/.premium/ben-gvir-declares-state-of-national->

emergency-across-israel-as-22-killed-hundreds-wounded/0000018b-09ba-dae9-adcb-abbf4c0b0000.

- Chavez, K ve Swed, O. (2023). How Hamas Innovated with Drones to Operate Like an Army. <https://thebulletin.org/2023/11/how-hamas-innovated-with-drones-to-operate-like-an-army/>.
- Cheslow, D. (2023). Israel and the West Reck on with a High-Tech Failure. <https://www.politico.com/news/2023/10/10/israel-hamas-technology-failure-00120667>.
- CIA The World Fact Book. (2023). Explore All Countries - Gaza Strip. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/gaza-strip/>.
- Cohen, Y ve White, J. (2009). Hamas in Combat The Military Performance of the Palestinian Islamic Resistance Movement, Washington: Washington Institute for Near East Policy.
- Deeb, S E. (2023). What is Hamas? The Rules the Gaza Strip has Fought Several Rounds of War with Israel. <https://apnews.com/article/hamas-gaza-palestinian-authority-israel-war-ed7018dbaae09b81513daf3bda38109a>.
- Egozi, A. (2020). Israelis Crafting Counter Drone System to Track, Kill Operators. <https://breakingdefense.com/2020/07/israelis-crafting-counter-drone-system-to-track-kill-operators/>.
- Engel, R. vd. (2023). Israel Says It Killed 1,500 Hamas Terrorists, Pointing to a Brutal Fight Ahead in Gaza. <https://www.nbcnews.com/news/world/hamas-fighters-bodies-israel-toll-gaza-ground-invasion-rcna119640>.
- Euronews. (2023). Hamas, İsrail İstihbaratını Nasıl Gafil Avladı: Taş Devri Yöntemleri Teknolojiyi Aştı. <https://tr.euronews.com/2023/10/09/hamas-israil-istihbaratini-nasil-gafil-avladi-tas-devri-yontemleri-teknolojiyi-asti>.
- Fabian, E.. (2023a). IDF Details Significant Blows It's Dealt to Hamas's Northern Gaza Forces, Commanders. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/idf-details-significant-blows-its-dealt-to-hamass-northern-gaza-forces-commanders/.
- Fabian, E.. (2023b). IDF Regains Control of Re'im Military Base from Hamas Terrorists in Southern Israel. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/idf-regains-control-of-reim-military-base-from-hamas-terrorists-in-southern-israel/.
- Fabian, E.. (2023c). Authorities Name 392 Soldiers, 59 Police Officers Killed in Gaza War. <https://www.timesofisrael.com/authorities-name-44-soldiers-30-police-officers-killed-in-hamas-attack/>.
- Fabian, E. ve Pacchiani, G. (2023). IDF Estimates 3,000 Hamas Terrorists Invaded Israel in Oct. 7 on Slaughter. <https://www.timesofisrael.com/idf-estimates-3000-hamas-terrorists-invaded-israel-in-oct-7-onslaughter/>.
- Fars Haber Ajansı. (2023). İsrail'in Demir Kubbe'si Yine Fos Çıktı. <https://www.farsnews.ir/tr/news/14020601000950/%C4%B0srail%E2%80%99in-%E2%80%9CDemir-Kbbe%E2%80%9D-si-yine-fs-%C3%A7%C4%B1k%C4%B1>.

- Federman, J.ve Adwan, I.. (2023). Hamas Surprise Attack out of Gaza Stuns Israel and Leaves Hundreds Dead in Fighting, Retaliation. <https://apnews.com/article/israel-palestinians-gaza-hamas-rockets-airstrikes-tel-aviv-11fb98655c256d54ecb5329284fc37d2>
- Gross, J. A. (2021). ‘A Wall of Iron, Sensors and Concrete’: IDF Completes Tunnel-Busting Gaza Barrier. <https://www.timesofisrael.com/a-wall-of-iron-sensors-and-concrete-idf-completes-tunnel-busting-gaza-barrier/>.
- Hussein, A. Q. (2021). The Evolution of the Military Action of the Izz al-Din al-Qassam Brigades: How Hamas Established its Army in Gaza. Doha: Arab Center for Research & Policy Studies.
- Hutchinson, B. (2023). Israel-Hamas War: Timeline and Key Developments in Month of War. <https://abcnews.go.com/International/timeline-surprise-rocket-attack-hamas-israel/story?id=103816006>.
- I24News. (2023). IDF Spokes person: Israel Regained Full Control of Gaza Border Villages. <https://www.i24news.tv/en/news/israel-at-war/1696843879-idf-spokesperson-israel-regained-full-control-of-gaza-border-villages>.
- IISS. (2023). The Military Balance 2023 –The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics. London: The International Institute for Strategic Studies.
- Jager, A. (2021). Transformation of the Israel Defense Forces. Naval War College Review. 74 (2), 13-36.
- Jeffery, J. (2023). Yemen’s Houthis have Launched Strikes at Israel During the War in Gaza. What Threat do They Pose?. <https://apnews.com/article/yemen-israeli-houthi-gaza-war-3e48ff43f1225ccd98c9a56929fb8f57>.
- Keller-Lynn, C. (2023). Knesset Okays War Cabinet; PM: Saturday Most Horrible Day for Jewish since Holocaust. <https://www.timesofisrael.com/knesset-okays-war-cabinet-pm-saturday-most-horrible-day-for-jews-since-holocaust/>.
- Kennard, M ve Curtis, M. (2023). U.S. Military is Secretly Supplying Weapons to Israel Using UK Base on Cyprus. <https://www.declassifieduk.org/u-s-military-is-secretly-supplying-weapons-to-israel-using-uk-base-on-cyprus/>.
- Kristensen, H. M. ve Korda, M. (2023). The SIPRI Year Book 2023: Armaments, Disarmament and International Security. Solna: Stockholm International Peace Research Institute.
- Lappin, Y. (2023). Some 10 out of 24 Hamas Battalions Significantly Damaged. <https://www.jns.org/over-10-of-24-hamas-battalions-significantly-damaged/>.
- Le Monde. (2023). Israel Minister Reprimanded over Gaza Nuclear 'Option' Comment. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/11/05/israel-minister-reprimanded-over-gaza-nuclear-option-comment_6229042_4.html.
- Majed, M. (2023). Hamas Targets 2 Israeli Military Bases with Drones. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/hamas-targets-2-israeli-military-bases-with-drones/3030212>.

- Marbuta. (2023). Filistinli Gruplardan Koordinasyonu Artırma Kararı. <https://www.marbutahaber.com/ortadogu/filistin/filistinli-gruplardan-koordinasyonu-artirma-karari/>.
- Marcus, J. (2013). Israel's Iron Dome: Doubts over Success Rate. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-21751766>.
- Marcus, J. (2021). Israel-Gaza Violence: The Strength and Limitations of Hamas Arsenal. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-57092245>.
- Margulies, J. (2023). IDF Regains Control over Sderot Police Station. <https://www.jpost.com/israel-news/defense-news/article-763198>.
- Martinez, L. (2023). US Navy Destroyer in Red Sea Shoots Down Cruise Missiles Potentially Headed Toward Israel: Pentagon. <https://abcnews.go.com/International/security-incident-involving-us-navy-destroyer-red-sea/story?id=104147141>.
- Mas, L. vd. (2023). Israel-Hamas War: Images Reveal the Strategy Behind the Militant Group's Attack. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/10/14/israel-hamas-war-images-reveal-the-strategy-behind-the-militant-group-s-attack_6173112_4.html.
- MEHR News Agency. (2023). 335 Israeli Military Vehicle Destroyed in 48 Days: Qassam. <https://en.mehrnews.com/news/208738/335-Israeli-military-vehicles-destroyed-in-48-days-Qassam>
- Mevlütöğlü, A. (2021). Demir Kubbe ve Sürdürülebilir Asimetri. <https://www.siyahgribeyaz.com/2021/05/demir-kubbe-ve-surdurulebilir-asimetri.html>.
- MTV Lebanon. (2023). Israel Deploys 100,000 Soldiers Along Lebanese Frontier. <https://www.mtv.com.lb/en/News/Local/1405296/israel-deploys-100-000-soldiers-along-lebanese-frontier>.
- Nakhoul, S. (2023). How Hamas Secretly Built a 'Mini-Army' to Fight Israel. <https://www.reuters.com/world/middle-east/how-hamas-secretly-built-mini-army-fight-israel-2023-10-13/>
- NWE. (t.y.). Gaza Strip. https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Gaza_Strip.
- Özgen, C. (2019). İsrail'in Nükleer Belirsizlik Programı. II. Uluslararası Giresun Güvenlik Sempozyumu Bildiri E-Kitabı. <https://iibf.giresun.edu.tr/Files/ckFiles/iibf-giresun-edu-tr/G%C3%BCvenlik%202/guvenlik1501.pdf>.
- PBS News Hour. (2023). Hamas and Israel Exchange more Hostages for Prisoners on 5th Day of Fragile Cease-Fire. <https://www.pbs.org/newshour/world/hamas-and-israel-exchange-more-hostages-for-prisoners-on-5th-day-of-fragile-cease-fire>.
- Peck, M. (2023). Israel's Military has Tools to Take down Hamas New Drone Arsenal, But Actually Using Them May not be Easy. <https://www.businessinsider.com/israel-has-tools-to-counter-hamas-drones-but-may-struggle-2023-10>.
- Robinson, J. (2023). Militants on Paragliders and '5,000' Rockets: How Hamas Carried out Deadly Israel Attack. <https://news.sky.com/story/rockets-boats-and>

militants-on-paragliders-how-hamas-carried-out-deadly-attack-on-israel-12978931.

- Roblin, S. (2023). How Many Armored Vehicles has Israel Lost Fighting Hamas?. <https://www.popularmechanics.com/military/weapons/a45783283/how-many-armored-vehicles-has-israel-lost-fighting-hamas-gaza/>.
- Saul, J ve Farrell, S. (2023). The Hamas Tunnel City Beneath Gaza - A Hidden Frontline for Israel. <https://www.reuters.com/world/middle-east/hamas-tunnel-city-beneath-gaza-hidden-frontline-israel-2023-10-26/>.
- Schmitt, E. (2023). American Commandos are in Israel Helping the Locate Hostages, Pentagon Says. <https://www.nytimes.com/2023/10/31/us/politics/us-israel-hostages.html>.
- Staff, T. (2023). Many Israelis Accuse Government's of Inept, Chaotic Response to October 7 Massacre. <https://www.timesofisrael.com/many-israelis-accuse-governments-of-inept-chaotic-response-to-october-7-massacre/>.
- The Economist. (2023). Israel's Tank Commanders are Studying Russia's Mistakes. <https://www.economist.com/briefing/2023/10/16/israels-tank-commanders-are-studying-russias-mistakes>.
- The Telegraph. (2023). Hamas Use Rockets and Explosives Against IDF Tanks. <https://www.youtube.com/watch?v=CILHBWOL5dQ>.
- The Times of Israel. (2023). Fresh Infiltration Alarm Sounds in Zikim After Sea-Borne Attack. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/fresh-infiltration-alarm-sounds-in-zikim-after-sea-borne-attack/.
- Ubeid, K. F. (2013). The Origin, Nature and Stratigraphy of Pleistocene-Holocene Palaeosols in Wadi Es-Salqa (Gaza Strip, Palestine), Serie Correlacion Geologica, 29 (2), 63-78.
- UNEP. (2009). Environmental Assessment of the Gaza Strip. Nairobi: United Nations Environment Programme.
- Weitz, R. (2007). The Reserve Policies of Nations: A Comparative Analysis. Pennsylvania: Strategic Studies Institute-US Army War College.
- WSJ. (2023). How the Hamas Attack on Israel Unfolded. <https://www.youtube.com/watch?v=KjhMAMAPgeM>.
- Yeni Akit. (2023). İsrail'in Demir Kubbe Sistemi Çöktü. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/israilin-demir-kubbe-sistemi-coktu-1793816.html>.